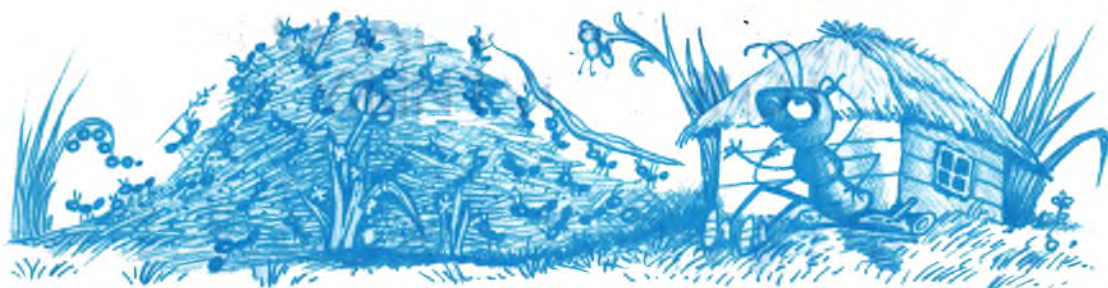

Барвінчатко! Прочитай сам і всім друзям та вчителю розкажи! “Барвінок” у 2002 році продовжить проект “Ми любимо читати!”. У книжечці-вкладці друкуватимуться літературні твори за новими програмами. Цих творів обмалюють у шкільних бібліотеках. Тож якщо у вашому класі буде п’ять-шість примірників “Барвінку” (їх можна передплатити у складчину — так буде дешевше), то і вам, і вашим батькам не доведеться бігати у пошуках книжок.

Василь СУХОМЛИНСЬКИЙ

ОДИНЕЦЬ МУРАВЛИК

Працювали мураші цілісіньке літо: побудували собі в лісі велику комору, їжі на зиму заготували. В кімнатки своєї комори нанесли зернят маленьких, шматочків солодкої трави.

Один муравлик не захотів разом із усіма трудитись.

— Навіщо мені та велика комора? — каже. — Хіба так багато мурашці треба? Жменька зернят — та й доволі. Я Одинець. Ніхто мені не потрібен. І до мене нікому ніякого діла нема. Я гордий Одинець.

Поставив Муравлик собі маленьку хижку, сів та й думав.

Мураші з Великого Мурашника побудували цегельню, роблять цеглу та укріплюють стіни своєї великої ко-

мори. Гукають Одинця Муравлика:

— Іди до нас, у нас веселіше.

Одинець Муравлик і каже:

— Не заважайте мені думати.

— Про що ж ти думаєш, Одинцю?

— Я думаю про те, що таке життя.

Настала зима. У Великому Мурашнику тепло, затишно. А в хижці Одинця Муравлика холодно, на стінах виступив мороз. І їсти нічого. Тремтить Одинець від холоду й голоду. Та й не витерпів — утік із хижки. Проситься до Великого Мурашника.

— Чого ж це ти не думаєш своєї думи? Одному ж краще думається.

— Добре думається, коли ситий. А коли голодний, жодна дума в голову не лізе.

Не така вже й радість бути Одинцем Муравликом.

ФЛЕЙТА І ВІТЕР

У саду на лавці сидів Музикант. Він грав на флейті. До його чудової пісні прислухалися і пташки, й дерева, й квіти. Навіть Вітер приліг під кущем і з подивом

слухав гру на флейті. Грав Музикант про сонце в блакитному небі, про біленьку хмаринку, про сіреньку пташку-жайворонка і про щасливі дитячі очі.

Замовкла пісня, поклав Музикант флейту на лаву й пішов до хати. Підвівся Вітер з-під куща, прилетів до флейти та й подув з усієї сили.

Загула флейта, мов осіння непогода під стріхою. Подув Вітер ще дужче, а флейта не грає — гуде та й гуде.

“Чому ж це так? — думає Вітер. — Адже я залюбки можу вирвати дуба з корінням, скинути дах із хатини. Чому ж флейта не підкоряється мені — не грає?!”

ПАВУК І МЕРЕЖИВО

Дівчина сиділа біля вікна і в'язала тонке біле мереживо. З темного кутка виглядав чорний Павук. Він не міг відірвати своїх павучих очей від жвавих пальців дівчини. Його зачудували міцні нитки й гарний узір. “Оце-то сітка, — думав Павук. — На таку гарну сітку полетить найхитріша муха”.

Якось дівчина залишила мереживо на столі, а

сама пішла погуляти. Павук мерщій зі свого кутка виліз на стіл та й усівся на мереживі. І здивувався. Сітка, яку в'язала дівчина, не липуча. Значить, у ній не може заплутатись навіть маленька мушка.

“Дивно, — думав Павук. — Навіщо ж дівчина плете цю сітку?”

Дівчина повернулась до кімнати, сіла край вікна і знов чарувала біля свого мережива.

А Павук у кутку дивився на дівчину й чамрів: “І навіщо в'язати сітку, як нею не можна ловити мух?!”

Микола ТРУБЛАЇНІ

ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ

Угарному глибокому озері жила маленька срібляста рибка. По тому самому озеру плавав великий лебідь з довгою шиєю і могутнім дзьобом. Одного разу

зустрів лебідь рибку і хотів її з'їсти. Стала срібляста рибка проситися:

— Не їж мене, лебедю, красеню білокрилий, велетню чорнодзьобий!

Сказав тоді лебідь:

— Дістань мені черевички, бо лапи мої у воді мерзнуть. Дістанеш, тоді я тебе не їстиму. Не дістанеш — з'їм.

Швидко попливла рибка по озеру шукати черевички. Кругом побувала, на дно спустилася, ніде черевичків для лебеда не знайшла.

Підпливла тоді до берега під очерет і заплакала. Почула той плач зелена жабка-скрекотушка і питає:

— Рибко срібляста, чого ти плачеш?

Розповіла рибка жабці про своє горе.

— Я тобі допоможу, — сказала зелена жабка, — подожди мене тут.

Залишила рибку між очеретами, а сама на берег виплигнула і заквакала: “Ква-ква, ква-ква, ква-ква!”

Почув це горобчик-молодчик, що сидів на високій вербі, і у відповідь зацвірінчав: “Цвірінь-цвірінь, цвірінь-цвірінь!”

Розповіла жабка горобчикові про біду рибки сріблястої і попросила допомогти дістати черевички. Полетів тоді горобчик-молодчик в садок, де гуляла маленька дівчинка Наталочка. Як довідалась Наталочка, що лебідь рибку хоче з'їсти, швиденько принесла горобчикові свої старенькі черевички і наказала: “Лети швидше, швидше, щоб рибку врятувати!”

Горобчик-молодчик полетів і оддав черевички зеленій жабці-скрекотушці. Жабка плигнула у воду і подала їх рибці сріблястій. Зраділа рибка, зараз же попливла до лебеда. Черевички ті лебедеві дуже сподобалися, і він пообіцяв тую рибку сріблясту не чіпати.

Переказала свою подяку срібляста рибка жабці-скрекотушці, жабка — горобчикові-молодчикові, а горобчик — Наталочці.

МІФИ ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ДЕМЕТРА І ПЕРСЕФОНА

Зпрадавніх-давен смертні люди шанували богиню родючості Деметру, рідну сестру всемогутнього Зевса. Це вона навчила людей обробляти землю, користуватися її дарами, вона щедро давала людям достаток і мир. Як і інші безсмертні, Деметра жила на захмарнім Олімпі, але більше любила ходити по землі. Висока, ясночола, у вінку із золотого колосся й червоних маків, устигала вона скрізь, пильнуючи, чи добре вродило у полі, чи гарно ліс зеленіє і чи соковита трава на пасовиськах.

Деметра часто брала із собою юну дочку Персефону, чи, як звала її змалечку, Кору. Дівчина гралася на зелених луках та милувалася квітами і сама була наче пуп'янок, що от-от пишно розквітне.

Якось прибули вони обидві на острів Трінакрію¹, де височіє гора Етна² і час від часу палахкотить вогнем: адже під тим островом лежить стоголове чудовисько Тіфон³, що насмілилось було змагатись із самим Зевсом, а тепер, тяжко покаране Громовержцем, знай силкується вирватися з кам'яного полону. Тоді стугонить уся земля і з Етни летить угору каміння, а полум'я

з Тіфонових пащ сягає високого неба. Земля стогне, двигтить, здається, ще трохи — й розколеться навпіл.

Той жахливий гуркіт і стогін якимось докотився далекою луною аж до підземного царства тіней, де завжди панує мертва тиша. Занепокоївся володар того царства, похмурий Аїд. Став він у свою золоту колісницю і погнав чорних коней нагору, хоч як не терпів яскравого сонця.

Швидко об'їздив Аїд гори й долини, придивляючись, чи не розкололася де земля, чи не проникло ясне денне сяйво в його мертво царство.

Побачила його згори богиня кохання Афродіта і лукаво всміхнулася.

— Мій синку, — мовила вона до Ерота, що, згорнувши золоті крильця, тулився до її ніг. — Усі смертні і навіть безсмертні підвладні мені, богині кохання, але вічні боги почали про це забувати і вже не так, як колись, шанують нас із тобою. А ми доведемо свою владу — ти ж, хлопчику любий, моя оборона і поміч. Бачиш он страшного Аїда на чорних конях? Ну ж бо поціль своєю гострою стрілою йому в саме серце. Хай і він відчує могутню владу кохання.

Весело засміявся бешкетник Ерот з такої витівки матері-красуні, вибрав із свого сагайдака найгострішу стрілу і малими руками, наче граючись, натяг тятиву та й стрелив.

А похмурий Аїд і не зауважив, як щось його ніби вжалило в серце. Він задивився на дівчину, майже дитину, що рвала у лузі квіти і сама була наче квітка. Ще дужче защеміло Аїдові серце, і тоді він уперше відчув, що є на світі кохання.

Юна Кора гралася зі своїми подругами, безжурними німфами⁴, й опинилася далеко від матері. Веселі німфи повели її в Нісейську долину, де завжди панує весна. Там серед гаю сяяло чисте плесо глибокого озе-

ра, де попід берегом тихо плавали білі лебеді, ховаючись у затінку дерев, що зеленим вінком стали довкола.

А далі ясніла поляна, всіяна барвистими квітами. Дівчата побігли туди, стали гратись і плести вінки. Кора нарвала квітів уже повний кошик і тепер клала їх просто собі в пелену.

Німфи вже посплітали вінки і полягали спочити, а Персефона ніяк не могла натішитись, бо що далі бігла, то яскравіші ставали квіти. Зненацька далеко попереду заплomenіла якась незнана квітка. Велика китиця ясно-червоних суцвіть вабила зір, блискуче листя сяяло проти сонця і ледь-ледь тремтіло. У захваті схилилася юна Кора над вогнистою квіткою, що пахла солодко й дивно. Довго милувалася нею дівчина і вже хотіла зірвати, але цупке стебло не ламалося. Тоді Кора вирвала квітку з корінням.

Ту ж мить щось загуло під ногами, земля розступилася, і знизу вискочив четверик чорних, мов ніч, коней. Вони мчали золоту колісницю, а на ній стояв убраний у чорне сам Аїд, володар підземного царства. Дужими руками схопив Аїд Персефону, і розсипалися всі її квіти. Дівчина відчайдушно пручалася, та похмурий бог силоміць посадив її в золоту колісницю, тоді вйокнув на коней і змахнув багряно-чорним батогом. Схарапуджені коні шалено помчали, аж із ніздрів у них вивалалося полум'я, а страшний Аїд гнав їх дужче й дужче.

Даремно рвалася нажахана Персефона з Аїдових обіймів, коси в неї розтріпалися, легенький одяг подерся.

— Мамо, мамо, рятуй мене! — гукала вона щосили.

Та ніхто не чув її — мати була далеко, а німфи, награвшись, поснули на квітчій поляні. Чула тільки маленька річкова наяда Кіана і сміливо кинулася чорним коням

навперейми, розливши по долині свої хвилі. Та Аїдові коні одним скоком перелетіли річечку, а потім ураз наче в землю запались. Тільки востаннє пролунав розпачливий зойк Персефони — і гори відгукнулись моторошним громом. Той грім почула нарешті мати Деметра. Стислося їй серце від лихого передчуття, мерщій кинулася вона туди, де залишила з німфами свою любов Кору. Смертна жінка довго б долала гори, ліси та озера, а богиня опинилася в Нісейській долині за мить.

Ось і німфи, всі солодко сплять серед квітів, а Кори поміж ними немає. Стривожена Деметра заходилася їх будити, але жодна не знала, де ділася дівчина. Могла б сказати про це маленька Кіана, та вона втратила силу,

бо посміла змагатися з богом підземного царства. Гірко плакала Кіана, а мовити слово не мала снаги.

На землю спадав вечір, високо в небі заясніли зорі. Та ні вечірня Геспер⁵, ані вранішня Еос⁶ нічим не могли потішити засмучену матір — вони нічого не бачили. Тоді Деметра виламала дві великі соснові гілки, запалила їх над вогнедишною Етною і з тими смолоскипами, що незгасно горіли, пішла шукати дочку.

Деметра не пила, не їла, не омивала водою з чистих джерел своєї нетлінної шкіри і ясних колись очей. Темно-синій хітон у неї подерся, червоні маки зів'яли, зо-

лоте колосся погубилося, а довгі коси взялися памороздю-сивиною.

Тепер ніхто не міг би впізнати величну богиню в цій старій зажуреній жінці, що день і ніч блукала, шукаючи дочку. Вона не цуралася людей, сама заходила в села і розпитувала: може, хто бачив, може, хто чув? Та дарма! Схиливши голову в невимовній зажурі, вона йшла все далі й далі. Тільки раз скорботна мати, пригнічена, змучена тяжким горем, присіла трохи спочити на скелі, і відтоді та скеля зветься Скорботною.

Якось стара селянка, зласкавившись над нещасною матір'ю, подала їй миску з вівсяною юшкою, і Деметра, що колись пила тільки небесний нектар, жадібно при-

пала вустами до миски. Та раптом почула, як сільський хлопчик Аскалаб, що стояв поблизу, глузливо кинув:

— Ото ненажера!

Спаленіла могутня богиня з образи і хлюпнула з миски вівсяною юшкою на хлопця. Враз він увесь узявся плямами, руки його поробилися лапами, хлопець став меншати, меншати і в усіх на очах ящіркою гулькнув у траву.

Збагнули селяни, що перед ними не проста жінка, а, видно, богиня, та Деметра уже йшла, не оглядаючись, далі.

Так блукала вона дев'ять днів і дев'ять ночей, а коли вдесьте зійшла на небо рожевоперста Еос, ведучи за собою ясний день для безсмертних і смертних, Деметра зустріла богиню Гекату⁷, що зналася на чаклунстві й ворожбі. Смертні боялися страшної богині, що насилала на них тяжкі сні й непереборний жах. Але Деметра зраділа: може, Геката щось знає про її юну Кору?

— Ні, велика богине Деметро, не бачила я твоєї дочки. Правда, днів десять тому я здалеку чула розпачливий зойк, якась дівчина кликала свою матір, та раптом замовкла.

— Це вона, це моя бідна дитина! Хтось викрав її, а хто? Чи смертний, чи бог, а чи лютий дракон? О, де моя Кора?!

— Заспокойся, Деметро, ходімо до Геліоса⁸. Той, певне, зарадить тобі, адже він усе бачить з високого неба.

І обидві богині подалися до краю землі, де саме виїздив на своїй осяйній колісниці Геліос-Сонце. Деметра звела руки вгору і стала благати, наче проста смертна:

— О Геліосе, найясніший з богів! Зглянься на мене, на нещасну матір, що втратила доньку. Ти один можеш сказати, хто її викрав і де пильно сховав. Адже з високого неба ти бачиш усю широку землю і море безкрає.

Відказав на те Геліос шанобливо:

— О велика богине Деметро! Я вельми тебе поважаю, тож охоче все розповім. Справді, я бачив, як юна Персефона рвала квіти в Нісейській долині, та раптом схопив її могутній Аїд і умчав на своїх чорних конях. Тільки ти не журися, поважна Деметро, і гнівом не ятри собі серця. Хіба володар підземного царства не гідний бути тобі зятем? Та і вчинив це він, певне, з волі самого Зевса⁹.

По тих словах Геліос узяв віжки, і вогненно-сліпучі коні полетіли, наче легкокрилі птахи. А Деметру поймав не-

стримний гнів. Подумати тільки, її дочку викрадено з Зевсової волі! Кора так любить сонце і квіти, то щоб вона вічно жила в підземному царстві, де страшний мороз і де тільки тіні померлих блукають?!

Розгнівана Деметра не схотіла вертати на захмарний Олімп до безжурних богів, що не знають ніякого горя. В подібні простої смертної жінки, у чорному вбранні ходила Деметра з краю в край, тяжко сумуючи за дочкою, і разом із нею тяжко сумувала вся природа.

Чорний, жахливий час настав для людей. Марно орали вони землю, марно кидали в неї зерно — воно не сходило, земля перестала родити і стояла суха, потріскана. Пов'яли квіти, пожовкли зелені луки, дерева сумно простягали до неба посохлі гілки, наче благали в богів милосердя. Все менше ставало води в річках, повисихали чисті джерела, життя на землі наче завмерло. А Деметра, заглиблена у своє велике горе, нічого не помічала. І, мабуть, вимерло б з голоду плем'я земнородних людей назавжди, якби не втрутився всевладний Зевс.

Він послав свою вісницю, райдужнокрилу Ірідю¹⁰, сказати Деметрі, щоб повернулася на високий Олімп. Барвистою райдугою сяйнула Іріда по небу, спустилася на землю і переказала Зевсову волю Деметрі, але та її наче й не чула. Тоді послав Зевс інших богинь, муз¹¹ і харит¹², щоб вони розважили Деметру та уласкавили багатими дарунками.

Але розгнівана Деметра згордувала дарами. Навіть не глянувши на них, вона суворо сказала:

— Я не піднімусь на Олімп доти, доки не повернеться моя люба донька. І доти зі мною сумуватиме вся неосяжна земля.

Довелося Зевсові послати меткого Гермеса¹³ до підземного царства, щоб умовив Аїда віддати положанку. І Гермес справді умовив похмурого бога, пояс-

нивши йому, що нагорі все сохне, вмирає, земля перестала родити і людям уже несила приносити жертви богам.

Знехотя погодився Аїд віддати кохану, але він добре знав: якщо Персефона з'їсть тут, у його царстві, бодай дрібку чогось, то вже не зможе піти звідси навіки. І підступний Аїд звелів покласти біля неї великий стиглий гранат. Змучена Персефона справді нічого не їла в підземному царстві. А коли побачила чудовий гранат, не стрималась, трохи його надкусила і з'їла кілька зернин.

Раптом вона почула голоси, що дивно, незвично лунали серед мертвої тиші. То йшли Гермес із Аїдом до неї. Зраділа Персефона Зевсовому посланцю і заспішила на землю. За знаком похмурого Аїда слуги підвели чорних коней із колісницею, та один із прислужників, Аскалаф на ім'я, раптом зухвало посміхнувся і мовив:

— Персефона не зостанеться на землі, я ж бо сам бачив, як вона скуштувала нашої їжі — кілька гранатових зернин!

Аїд зловтішно всміхнувся, а вражена Персефона так глянула на прислужника, що той аж заляк. Був то погляд не скривдженої дитини, а владарки підземного світу, страшний, нищівний погляд, і від нього Аскалафове тіло раптом укрилося пір'ям, руки перетворились

на крила, на ногах повиростали кігті, на обличчі з'явився дзьоб, очі поробилися круглі, великі, вуха ж — зовсім маленькі. Так Аскалаф обернувся на лиховісного нічного птаха — сича.

Персефона тим часом стала на золоту колісницю, Гермес схопив віжки, і вітроногі коні помчали туди, де панує сонце й життя.

Як же зраділа вся природа появі Деметриної дочки! Кора йшла до матері, а земля стелила їй під ноги зелений килим із барвистими квітами. Весело заспівали птахи, знову задзвеніли гірські ручаї, зазеленіли поля.

Велика була радість Деметри, що нарешті обняла свою дочку, велика та недовга. Дізналася богиня про гранатові зернини, що їх з'їла в підземному царстві Персефона, жахнулась і крикнула в розпачі:

— Чуєш мене, рідний брате, всемогутній Зевсе? Знаю я, що ти не можеш порушувати закони царства мертвих, але врятуй мою Кору! Вона так любить сонце, і квіти, і співучих птахів, то як же їй жити без них? А як мені жити без неї?

Почув ту розпачливу мову Зевс Громовержець і замислився: не міг він порушити законів підземного царства, але жаль було йому Персефони, та й перед Деметрою почував себе винним — дозволив-бо Аїдові викрасти її юну дочку. Тож тепер треба їх усіх примирити,

негоже безсмертним сваритись. І мудрий Зевс розсудив так: дві третини року Персефона буде з матір'ю, а третину — в царстві тіней. Так воно і сталося.

Третину року владарює Персефона в підземному царстві, велично сидить на троні обіч свого могутнього чоловіка Аїда. А на землі в цей час сумує за дочкою Деметра, і з нею сумує вся мати-земля. Поля тоді чорні, як чорне вбрання у Деметри, не чути птахів, тільки холодний вітер гуде, ніби плаче. Та от повертається Персефона, земля прокидається від зимового сну, ласкаво сяє весняне сонце, і все навкруги розцвітає.

Так триває і досі.

Переказ К. ГЛОВАЦЬКОЇ

*СЛОВНИЧОК НЕЗРОЗУМІЛИХ СЛІВ,
ПОЗНАЧЕНИХ У ТЕКСТІ ЗІРОЧКАМИ:*

¹ **Трінакрія** — давня назва острова Сицилії.

² **Етна** — назва гори.

³ **Тіфон** — чудовисько, яке мало сто драконових голів, син Геї і Тартара, чоловік Єхидни. За участь у боротьбі титанів проти Зевса Тіфона скинуто у безодню й придавлено горою Етною. Коли він ворушиться, з Етни виринається полум'я і вгору летить каміння.

⁴ **Німфи** — безжурні, веселі істоти, напівбогині, які уособлювали різні сили та явища природи. Відповідно до цього мали різні назви: дріади (жили в лісах), ореади (у горах), нереїди (у морях), наяди (в річках, озерах, джерелах), океаніди (у величезній ріці Океан). Античним німфам у слов'янській міфології відповідають русалки, мавки тощо.

⁴ **Геспер** — божество вечірньої зірки.

⁶ **Еос** (рим. **Аврора**) — богиня світанку. Щоранку відчиняє небесну браму Геліосу-Сонцю і з золотого глека бризкає на землю росу.

⁷ **Етна** — назва гори.

⁸ **Геката** — богиня чаклунства, володарка страховищ і примар. Насилала на людей жах і тяжкі сни.

⁹ **Геліос** — бог Сонця, брат Еос і Селени. Щоранку Геліос здіймався з Океану на вогненних конях, несучи людям день, а ввечері знову спускався в Океан на золотому човні.

¹⁰ **Зевс** (рим. **Юпітер**) — у грецькій міфології верховний бог, син Кроноса та Реї, володар світу. З верховини Олімпу владарює над богами й людьми, але сам мусить коритися Долі. Батько численних богів та героїв. Головним святилищем Зевса була Олімпія в Еліді, де стояв відомий храм і де на його честь відбувалися Олімпійські ігри.

¹¹ **Іріда** — богиня веселки, вісниця олімпійських богів. Давні греки зображували її молодою жінкою з величезними райдужними крилами і чашею в руці.

¹² **Музи** — красномовні дочки Зевса і богині пам'яті Мнемозіни. Покровительки поезії, мистецтва, науки. Муз було дев'ять: Калліопа, Ерато, Евтерпа, Полігімнія, Мельпомена, Талія, Терпсіхора, Кліо, Уранія. На чолі муз стояв Аполлон.

¹³ **Харити** (рим. **грації**) — три Зевсові дочки, юні богині вроди й жіночності. Часто супроводжували Афродіту, а також Діоніса і Гермеса.

¹⁴ **Гермес** (рим. **Меркурій**) — син Зевса і німфи Майї. Вісник богів, бог торгівлі й ремісництва, покровитель мандрівників, провідник душ померлих до підземного царства Аїда. Неперевершений у спритності й красномовності.

Художник В. ДУНАЄВА

